

ОХУ-ААС МОНГОЛ УЛСЫН ТАЛААР БАРИМТАЛЖ БУЙ БОДЛОГЫН ЗАРИМ ШИНЭ ХАНДЛАГА: ОРОСЫН МОНГОЛ СУДЛААЧДЫН СУДАЛГААНЫ ҮР ДҮНГЭЭС

А.НЯМДОЛЖИН

Доктор (Ph.D)

ШУА-ийн Олон улс судлалын хүрээлэнгийн

Орос судлалын салбарын эрхлэгч,

Эрдэм шинжилгээний тэргүүлэх ажилтан

Монголын талаар баримтлаж буй ОХУ-ын бодлого улс төр дипломатын хувьд хуучин ЗХУ-ын үеийнх шиг хүчтэй бодлого явуулахгүй ч Оросын байр суурь, түүхэн уламжлалт бодлого өөрчлөгдөхгүй, улс төр, эдийн засгийн тодорхой нөлөөгөө хадгалахыг зорьж байна. Оросын гадаад бодлогын баримт бичгүүдэд Монголын талаар баримтлах бодлого бүрхэг явж ирсэн. Учир нь ОХУ 1993 оноос хойш Гадаад бодлогын үзэл баримтлалаа зургаан удаа өөрчилж, шинэчлэн баталсан.

Оросын Монголын талаар баримтлах түүхэн уламжлалт бодлого өөрчлөгдөөгүй боловч Оросын гадаад бодлогын баримт бичгүүдэд Монголын талаар баримтлах бодлого бүрхэг явж ирсэн төдийгүй ОХУ-ын Гадаад бодлогын үзэл баримтлалын өмнөх 3 баримт бичигт Монголын талаар огт дурдаагүй бөгөөд 2013 оны 2-р сарын 13-нд шинэчилэн баталсан Гадаад бодлогын үзэл баримтлалын “Бүс нутгийн чиглэл” хэмээх зүйлд “Монгол Улстай уламжлалт нөхөрсөг харилцаагаа бэхжүүлэхийг зорино” гэж тусгажээ¹. Энэ нь Монголыг геостратегийн эрх ашгийн хүрээндээ багтаан үзэж, хил залгаа, удаан жил өөрийн нөлөөнд байсан Монголыг анхаарлаасаа гаргахгүй гэсэн санаа агуулагдаж байна. Нөгөөтэйгүүр 2000 оноос хойшхи үеийн Оросын улс төрийн харилцааны идэвхижилт нь Оросын талд Монгол дахь нөлөөний төлөөх тэмцэлд оролцох боломжийг олгосон юм.

Эндээс үзэхэд ОХУ-ын Монгол Улсын талаар баримталж буй бодлого нь түүний геостратеги, гадаад бодлогын чиглэлээр тодорхойлогдож байна. Учир нь 1990-ээд онд хоёр орон ардчилал, зах зээлийн эдийн засагт шилжих шилжилтийн үеийн олон талын хүндрэл бэрхшээлтэй тулгарч байсан ч ОХУ-ын Атлантзмын бодлого буюу Өрнөдийг түшиглэсэн чиг бодлого баримталж байсантай холбоотойгоор хоёр орны харилцаа сулран саарсан. Харин 2000 онд ОХУ-ын Ерөнхийлөгчөөр В.Путин сонгогдсоноос хойш Оросын гадаад бодлогын чиглэлд

---

1 Приоритеты Российской Федерации в решении глобальных проблем. Концепция внешней политики Российской Федерации. <http://mid.ru/bdcomp/ns-osndoc.nsf/e2f289bea62097f9c325787a0034c255/c32577ca0017434944257b160051bf7f?OpenDocument>

өөрчлөлт гарч, Монголын талаар баримтлах бодлого нь Оросын Ази руу чиглэсэн бодлогоор тодорхой болсон гэхэд болно. ОХУ-ын Алс Дорнодын бүс нутаг төвөөсөө алслагдсан учир тэдгээрийг хил залгаа орнуудын хөрөнгө оруулалтыг татах замаар, мөн тухайн улс орнуудтай худалдаа, эдийн засгийн харилцааг хөгжүүлэх бодлого баримтлах болсон. 2018 оны ОХУ-ын Ерөнхийлөгч В.Путины зарлигаар Монгол Улстай хил залгаа орших Буриадын БНУ, Ар Байгалийн хязгаарыг Алс Дорнодын субъектын харьяанд оруулсан. Тэгэхээр Алс Дорнодын Холбооны тойрог нь хуурай газраар Монгол, Хятад, Хойд Солонгостой хиллэх болж байна. Ийнхүү Байгаль нуур орчмын мужуудыг Монгол Улстай харилцаа тогтоох замаар хөгжүүлэхийн зэрэгцээ ОХУ Монгол Улсын төдийлөн сайн хөгжөөгүй эрчим хүчний салбар хийгээд Хятад руу Монголын нутгаар дамжуулан байгалын хийн хоолой тавих асуудал шийдэгдвэл Орос улс Сибирь, Алс Дорнодын бүс нутгаа мөн байгалийн хийгээр хангах асуудлаа илүү хялбар шийдвэрлэх боломжтой болж байна.

Монгол Улсын хувьд 1990-ээд онд гадаад бодлогодоо үндэсний ашиг сонирхлоо дээдлэх, хөрш Орос, Хятад хоёр оронтой тэнцвэртэй харилцах, гадаад харилцаагаа өргөтгөн олон түнштэй болох, гуравдагч хөршийн бодлого явуулах, бүс нутгийн интеграцид оролцож, өөрийн орон зайтай болох, олон улсын хамтын хүчин чармайлтыг дэмжих зэрэг асуудлуудыг Үндэсний аюулгүй байдлын болон Гадаад бодлогын үзэл баримтлалуудаа тусгаж мөрдөх болсон. Дээрх бодлогыг явуулахдаа Монгол Улс хүчирхэг нэг гүрний ивээлд байж, бодлогыг нь дагах замаар аюулгүй байдлаа хангах бус, харин бүх улс оронтой найрсаг харилцаа хөгжүүлж, идэвхтэй гадаад бодлого явуулах, улс төр, дипломатын аргаар ханган бэхжүүлэх, өөрийн аюулгүй байдлыг бүс нутгийн аюулгүй байдалтай нягт холбох чиглэл баримтлах болсон.

Монголын талаарх Оросын судлаачдын байр суурийг авч үзвэл Монгол Улс нь Оросын Дорныг чиглэсэн гадаад бодлогын нэг чухал хэсэг тул стратегийн чухал ач холбогдолтой.

Монголын талаарх судалгаа ОХУ-ын ШУА-ийн Дорно дахины хүрээлэн, Алс Дорнодын хүрээлэн, Стратегийн судалгааны хүрээлэн, ШУА-ийн Сибирийн салбарын Монгол, Будда, Төвд судлалын хүрээлэн, Эрхүүгийн Улсын их сургууль, Буриадын улсын их сургууль болон бусад их, дээд сургуулиуд дээр зангидагдан хөгжиж байдаг. Монголын талаарх судалгаа монгол судлаач, эрдэмтэн Г.С.Яскина, В.В.Грайворонский, М.И.Гольман, Е.В.Бойкова, С.Г.Лузянин, А.С.Железняков, Б.В.Базаров, В.А.Родионов, Ю.В.Кузьмин болон бусад эрдэмтэн судлаачдын бүтээлүүдэд тусгалаа олсон байдаг.

Монголын гадаад бодлогын талаар

Монголын гадаад бодлогын талаарх асуудал Оросын эрдэмтдийн судалгаанд ихээхэн ач холбогдолтой сэдэв юм. Оросын улс төр судлаачид, олон улс судлалынхан, шинжээчид болон үндэсний аюулгүй байдлын мэргэжилтнүүд

Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын болон Гадаад бодлогын үзэл баримтлалууд, түүнчлэн хоёр орны хооронд байгуулсан гэрээ хэлэлцээрүүдийг анхааралтай судлан, түүний агуулга амьдралд аль хэр ойр, бодитой хийгээд ялангуяа цаашдын ирээдүйд Орос улсын ашиг сонирхолд нийцэж буй эсэхийг анхааралтай судлан үздэг.

Монгол Улсын гадаад бодлогын асуудалд монголч эрдэмтэн асан **Г.С.Яскинагийн**² “**Монгол ба гадаад ертөнц**”³ бүтээлийг дурдах хэрэгтэй. Тус номонд Монгол улс Орос, Америк, Хятад, Япон зэрэг орнуудаас гадна Ази, Европын бусад орнуудтай хэрхэн харилцаж байгаад анхаарч, үнэлэлт дүгнэлт гаргасан байдаг. Монгол-Орос, Монгол-Хятадын харилцааны ээдрээтэй асуудлуудад архивын шинэ материалуудыг ашиглан дүгнэлт хийсэн. Тэрээр 1990-ээд оноос хойших Монголын гадаад харилцааг дүгнэхдээ: “*Монгол орон өөрийгөө гадаадад нээж өгсөн. Монгол шиг хөгжиж байгаа орон ардчилалд амжилттай шилжихэд гадаад орчны хандлага (гаднын санхүү, эд материал, цэргийн тусламжууд) ихээхэн нөлөөлсөн гэж дүгнэсэн байна. Монгол Улс өөрөө эдийн засагтаа шинэчлэл хийж, зах зээл рүү шилжиж, үндэсний эдийн засгаа либералчилж, гадаадад нээлттэй болгож хамтын ажиллагаагаа хөгжүүлсэн нь ихээхэн үр дүнгээ өгч байна... Монгол Улс гадаад ертөнцөд нээлттэй байх нь алхам алхмаар, аажмаар явагдах ёстой бөгөөд ингэснээр энэ үйл явцыг удирдан зохион байгуулах, үндэсний ашиг сонирхлыг бизнесийн ашиг сонирхолтой уялдуулах, дэлхийн улс орнуудтай гадаад бодлого, бусад харилцааны онцлогийг харгалзан үзэх цорын ганц арга зам юм.*”⁴ гэжээ. Мөн тэрээр Монгол, Оросын 1993 оны “Найрсаг харилцаа, хамтын ажиллагааны тухай” гэрээний талаар дурдахдаа: “Төвийг сахисан, өөрөөр хэлбэл, Орос улс Монголыг гадаад бодлогынхоо бусад түнш орнуудтай эн тэнцүү түвшинд тавьсан” хэмээсэн бол О.А.Джагаев: “1994 оны Монгол Улс, БНХАУ-ын хоорондын Найрсаг харилцаа, хамтын ажиллагааны тухай гэрээг хугацаагүйгээр байгуулсан бол Монгол, Оросын 1993 оны гэрээг цаашид сунгах боломжтой 20 жилийн хугацаатай байгуулсан байдаг”⁵ хэмээжээ. Хэдий тийм боловч ЗХУ задарсны дараа ОХУ бусад хил залгаа орнуудтай бүгдтэй нь ийм төрлийн гэрээ байгуулаагүй байсан

ОХУ-ын ШУА-ийн Дорно дахины хүрээлэнгийн монгол судлаач **В.В.Грайворонскийн**⁶ туурвисан “*Реформы в социальной сфере современной Монголии*” (Орчин үеийн Монголын нийгмийн өөрчлөлт), “*Изменения в уровне жизни населения Бурятии (Россия), Монголии и Внутренней Монголии (Китай) в конце XX – начале XXI вв*” (ОХУ-ын Буриад, Монгол Улс, БНХАУ-ын Өвөр Монголын өөртөө засах орны хүн амын амьдралын түвшинд гарсан өөрчлөлт), “*Монголия в начале XXI в. (политика, экономика, общество)*” (XXI зууны эхэн

2 Г.С.Яскина. ОХУ-ын ШУА-ийн Дорно Дахины хүрээлэнгийн монгол судлаач асан.

3 М. ИВРАН. 2002.

4 Г.С.Яскина. Монголия и внешний мир. М. ИВРАН. 2002. С. 75

5 О.А.Джагаев. Россия и Монголия: очерк истории взаимоотношений. С.61

6 В.В.Грайворонский. ОХУ-ын ШУА-ийн Дорно Дахины хүрээлэнгийн монгол судлаач.

үеийн Монгол Улс: улс төр, эдийн засаг, нийгэм) нэг сэдэвт зохиолууддаа Монголын улс төрийн тогтолцоо, нийгэм, эдийн засгийн амьдралд гарсан өөрчлөлт, түүний дотор ядуурал, ажилгүйдэл, гэмт хэрэг, хар тамхи, архидалттай хэрхэн тэмцэж байгаа болон тэргүүлэгч донор орнуудын тусламж хэрхэн нийгмийн амьдралд хүрч байгааг судлан гаргаж, орчин үеийн Монгол-Оросын харилцааны тулгамдсан асуудлуудад үнэлэлт дүгнэлт өгчээ. **В.В.Грайворонскийн «XXI зууны эхэн үеийн Монгол Улс: улс төр, эдийн засаг, нийгэм»** номын “Гадаад бодлого” хэмээх бүлэгтээ: *«Монгол Улс хөрш орнуудтайгаа харилцах бодлогодоо тэднээс Монгол Улсын үндэсний ашиг сонирхолд хандаж буй байдлыг харгалзан үзэх бөгөөд Монгол Улсын үндэсний ашиг сонирхол хөндөгдөөгүй тохиолдолд хөрш орнуудын маргаанд эс оролцож, төвийг сахих бодлого баримтлах ажээ. Монгол, Орос, Хятадын хоорондын харилцааны түүхэн туршилагын хэд хэдэн сөрөг үр дагаврыг харгалзан Монгол Улсын үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалд томъёолсон хамгийн чухал шинэ заалт юм. Орос, Хятадын хоорондын харилцаа хэвийн, найрсаг байгаа нөхцөлд Монголын бодлого ийм байх нь үндэслэлтэй, зүй ёсны бөгөөд үр ашгаа ч өгөх болно»⁷* гэжээ.

Нэг. Монгол Улсын “гуравдагч хөрш”-ийн бодлогын талаар

Монгол Улсын гадаад бодлого, үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлалаар тодорхойлсон “гуравдагч хөрш”-ийн улс төрийн чиглэл нь Монгол шиг жижиг эдийн засагтай орны хувьд чухал ач холбогдолтой. “Гуравдагч хөрш” бол Монгол Улсын хувьд батлан хамгаалах гэхээсээ илүү “улс төр, эдийн засаг, соёл, хүмүүнлэг”-ийн утга агуулсан бодлого болохын хувьд эдийн засгийн хямралт байдлыг даван гарахад чиглэгдэж байсан бөгөөд эдүгээ ч “гуравдагч хөрш”-ийн орнуудтай эдийн засгийн хамтын ажиллагааг хөгжүүлэх явдал эл бодлогын үндсэн чиглэл хэвээр байна. Оросын талаас Монголын “гуравдагч хөрш”-ийн бодлогыг төдийлөн таашаадаггүй. Энэ нөхцөл байдлыг харгалзан үзэх нь Монгол Улс “гуравдагч хөрш” орнуудын улс төр, эдийн засаг, санхүүгийн талбарт түшиг тулгуураа алдахгүй байхтай холбоотой асуудал юм. В.В.Грайворонский: *«Орос улсын үндэсний ашиг сонирхол болон аюулгүй байдлын үүднээс “гуравдагч хөрш”-ийн бодлогыг авч үзвэл түүний шууд хил залгаа бүс нутагт чухамхүү ямар орны стратегийн ашиг сонирхол ямар хэмжээ, хэлбэрээр хэрэгжиж байгаа нь огтын хамаагүй зүйл биш гэж бид бодож байна. Тодорхой таарамжгүй нөхцөлд нөлөө бүхий “гуравдагч” орны стратегийн сонирхлыг Монгол Улсад чиглэсэн зорилготойгоор буй болгож дэлгэрүүлэх арга зам нь улс орны үндэсний аюулгүй байдлыг дээшлүүлэхэд бус харин ч энэ бүс нутагт хэд хэдэн их гүрний геополитикийн болон стратегийн сонирхлыг хурцатгахад хүргэж болох юм гэж ойлгогдож байна»⁸* гэжээ. Мөн тэрээр *«Монголын “гуравдагч хөрш”-ийн бодлогод*

7 В.В.Грайворонский. Монголия в начале XXI века: политика, экономика, общество. М. 2017. ИВРАН. С.187.

8 В.В.Грайворонский. Концепция внешней политики Монголии. Проблемы Дальнего Востока. 2012. №2. С.56-59.

хэд хэдэн чухал зүйл байгааг дурдаад, Орос, Хятадын нөлөөний эсрэг жин дарж, тодорхой үйлчилж чадахуйц гаднын, томоохон, нөлөөтэй гуравдагч хүчин, нэг улс ч юм уу, нэг бүлэг улс ч юм уу байх учиртай гэж нэрнээс нь хүртэл ойлгогдож байна. Энэ нь Оросын санааг тодорхой хэмжээгээр зовоож байна» гэжээ.

Буриадын их сургуулийн доктор, доцент **В.А.Родионов** **“Социализмын дараах өөрчлөлтийн Монголын улс төрийн үйл явц”**¹⁰ номонд Монгол Улс болон “гуравдагч хөрш” орнуудын харилцаа, ялангуяа Монгол, АНУ хоорондын харилцааг онцолсон байна. Тэрээр *“АНУ Монголын батлан хамгаалахын сургууль, сургалт, бэлтгэл зэрэгт туслалцаа үзүүлэн, хамтарч цэргийн хээрийн сургууль хийж, улмаар Афганистан, Ирак, Африкийн орнуудад монгол цэргүүд энхийг сахиулах үйл ажиллагаанд оролцож байгаа нь АНУ-ын улс төрийн нөлөө үзүүлэх нэг сувгийн үүрэг гүйцэтгэж байна”* гэжээ. Эндээс харахад Монголын талаар баримталдаг Оросын бодлого бол барууны эсрэг үзлийг төлөвшүүлэх, АНУ-аас холдуулж, гуравдагч хөршийн бодлогыг саармагжуулах санаа илт харагдаж байна.

С.Г.Лузянины¹¹ **“Владимир Путины Дорнын бодлого. “Их Дорно” руу Орос улс буцаж ирсэн нь”**¹² номын *“Бидний бараг алдсан Монгол”* хэмээх бүлэгтээ *“Монголыг бид 1990-ээд онд алдсан боловч, одоо нэр төртэйгээр буцаж очихыг хичээж байна. 1990-ээд онд Монгол Улс нь Орос болон Хятад хоёр хөршөөсөө илүү либерал, нээлттэй эдийн засгийн загварыг бий болгож чадсан юм. Түүнээс гадна, Монголын дотоод, гадаад бодлогын үр дүнд олон улсын түвшинд стратегийн гуравдагч түнш (Орос, Хятадаас гадна “гуравдах дахь хүчин”) бий болсон. Гуравдагч түнш орнуудад АНУ, Япон, Өмнөд Солонгос, Европын Холбоо болон бусад орнуудыг оруулж байна. Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал болон Гадаад бодлогын үзэл баримтлал зэрэг албан ёсны баримт бичгүүдэд дурдсанаар “гуравдагч хүчин” нь Орос, Хятадын хүчийг тэнвэржүүлж байгаа юм. Нэг талаас Оросын гадаад бодлогын схемд Монголын үүрэг роль буурсан нь 1990-ээд оны эхээр Монголын элитүүд, тэр дундаа засгийн эрх баригчдын дунд Оросын эсрэг уур амьсгал зонхилж байсантай холбоотой. Энэ байдал төдийлөн удаан үргэлжлээгүй нь Монголын ард түмэн Орос улс, оросын ард түмэнд уламжлалт нөхөрсөг сэтгэлээр ханддаг байдал нөлөөлсөн. Түүнээс гадна Монголчууд Орос улс, Орос хүмүүсийг найз нөхөр, хамгаалагчаа гэж хардаг, харин Хятадыг хаалттай дайсан, аюултай хөрш гэж хардаг”* хэмээн Монголын гуравдагч хөршийн бодлогын талаар болон шинэ үеийн Монголчууд Оросуудад хэрхэн хандаж байгааг дүгнэн бичсэн байна.

ОХУ-ын Дорно дахины хүрээлэнгийн монгол судлаач асан **М.Гольман:** **“Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын асуудалд”** хэмээх өгүүлэлдээ:

9 В.А.Родионов. Буриадын Улсын их сургуулийн доктор, доцент

10 В.А.Родионов. Политический процесс в Монголии в условиях постсоциалистической трансформации. Улан-Удэ. 2018. Стр. 295.

11 С.Г.Лузянин. ОХУ-ын ШУА-ийн Алс Дорнодын хүрээлэнгийн дорно дахин судлаач.

12 С.Г.Лузянин. Монголия, которую мы почти потеряли. С.Г.Лузянин. Восточная политика Владимира Путина. Возвращение России на Большой Восток (2004-2008 гг.). М. АСТ: Восток-Запад. 2007.

“Монголын “гуравдагч түнш” хэмээгдэх Америк, Япон, Өрнөд Европ нь Монголын аюулгүй байдлаас болж өөрсдийгөө ноцтой мөргөлдөөнд татан орохгүй гэдгийг монголчууд ч өөрсдөө сайн ойлгож байгаа шүү дээ. Иймээс Монголын нутаг дэвсгэрт хэзээ ч өнгөлзөж байгаагүй, Монголын төр улсыг хадгалахад ямагт тусалж ирсэн, өөрийн уламжлалт холбоотон, хамгаалагч байсан Орос улсад хандаж тусламж дэмжлэг авах боломжийг хадгалж үлдэх явдал Монгол Улсын Үндэсний аюулгүй байдлын үзэл баримтлал, Цэргийн номлолын аль алинд хэдийгээр бүрхэг тусгагдсан боловч практик дээр Оростой цэргийн хэргийн талаар хамтран ажиллах нь тус орны үндэсний аюулгүй байдлын асуудлыг шийдвэрлэхэд их тус дөхөм болох нь өнөөдрийн хувьд бодитой билээ” хэмээн дурдсан байдаг

Хоёр. Эдийн засгийн хамтын ажиллагааны талаар

Оросын Монгол дахь эдийн засгийн ашиг сонирхлын талаар **В.А.Родионовын**¹³ **“Россия и Монголия. Новая модель отношений в начале XXI века”** (Орос ба Монгол. XXI зууны эхэн үеийн харилцааны шинэ загвар) номонд Оросын Монгол дахь эдийн засгийн ашиг сонирхлын талаар: *“Москва, Улаанбаатарын хоорондын улс төрийн харилцаа өндөр түвшинд хүрсэн нь энэ улсад Оросын бизнес эрхлэхэд чиглэсэн автомат “ногоон коридор” гэсэн үг биш гэдгийг Монгол дахь Оросын бизнес эрхлэгчдэд тулгараад буй бэрхшээлүүд харуулж байна. Энэ асуудал нь Орос, Монголын эдийн засгийн харилцааны гурав дахь томоохон өөрчлөлттэй холбоотой, өөрөөр хэлбэл, Монголын зах зээл дэх Оросын талын улс төрийн хамтын ажиллагааны түвшин ба эдийн засгийн давуу эрхийн хоорондын шууд холбоо байхгүй байна. Монголын улс төрийн тогтолцоонд хэд хэдэн хүчний төв болох улс төрийн нам, санхүү эдийн засгийн бүлэглэлийн нөлөө, үүнд гадаадын (хятад, япон, америк) бүлэглэлүүд Оросын эдийн засгийн ашиг сонирхлыг Монгол Улсад бий болгоход ноцтой саад болж байгаа тул Оросын бизнес эрхлэгчдээс орчин үеийн Монголын улс төрийн соёл ба бизнесийн харилцааны онцлог шинж чанарыг харгалзан үзэх шаардлага тулгардаг.”*¹⁴ гэжээ.

С.Г.Лузянины “Россия и Китай в Евразии” (Еврази дахь Орос ба Хятад) номын “Орос-Монголын чиглэл. Орчин үеийн харилцааны онцлог” хэмээх дэд бүлэгт Монгол-Оросын эдийн засгийн хамтын ажиллагаанд саад болж байгаа хүчин зүйлийг монголын уламжлалт бүтээгдэхүүнд оногдуулж байгаа тарифын болон тарифын бус саад тогтор, Монголын нутгаар дамжин өнгөрөх Оросын бүтээгдэхүүнд оногдуулж буй төмөр замын өндөр татвар, Монголын экспортын мах махан бүтээгдэхүүнд оногдуулдаг эрүүл ахуй, хорио цээрийн хатуу дэглэм зэрэг хүндрэлүүд оршиж байгааг дурдаад Оросын экспорт, Монголын импортын хоорондын зөрүү жил ирэх тусам нэмэгдэж байгаа нь хоёр талын худалдаанд сөргөөр нөлөөлж байгааг онцолсон байна.

13 В.А.Родионов. Буриадын Улсын их сургуулийн доктор, доцент

14 В.А.Родионов. Россия и Монголия. Новая модель отношений в начале XXI века. Улан-Удэ. 2009. С.127-128

Гурав. Монголын ШХАБ дахь статусын талаар

Монгол Улсад тулгарч буй асуудлуудад хоёр их гүрэн харилцан адилгүй хандаж буй мэт боловч стратегийн үндсэн асуудлаар нягт хамтран ажилладаг. Энэ утгаараа Оросын ч тэр Хятадын ч тэр бодлоор Монгол Улсыг Шанхайн Хамтын ажиллагааны байгууллагад жинхэнэ гишүүнээр элсүүлэх тал дээр нэгддэг. **В.Грайворонский:** *“Орос, Хятадын төрийн тэргүүнүүдийн зүгээс Монголыг ШХАБ-д элсүүлэх саналыг шууд тавьж байсан боловч, Монголын хувьд ШХАБ дахь бүрэн эрхт гишүүнчлэл нь ЕХ, Америк, Япон зэрэг орнуудтай харилцах харилцаанд сөргөөр нөлөөлнө хэмээн болгоомжилдог”* гэжээ. **В.А.Родионов:** *“Монгол Улс ШХАБ дахь ажиглалтын статусаа өөрчлөх сонирхолгүй байгаа нь ШХАБ нэг чухал чиглэлээ терроризм, экстремизм, сепаратизмтэй тэмцэх явдал гэж заасан бол тэр бүхэн нь Монголд одоогоор байхгүй, нэг хэсэгтээ ч байх нөхцөлгүй байна. Түүнээс гадна, хар тамхи, зэвсэг, хууль бус ишлжих хөдөлгөөн зэрэг Төв Азийн бүс нутгийн асуудлууд ч Монголтой энэ чиглэлээр ойртох хүчин зүйл ч болж чадахгүй байна”*¹⁵ хэмээсэн.

Дүгнэлт

ОХУ-аас Монголын талаар баримталж буй бодлого, байр суурь, ашиг сонирхлын өөрчлөлт, онцлог болон эерэг, сөрөг талыг нээн илрүүлэх үүднээс Монгол Улсын хэрэгжүүлж буй гадаад бодлого, Монгол-Оросын хооронд тогтоосон иж бүрэн стратегийн түншлэлийн харилцааны тэргүүлэх чиглэлүүд, түүний дотор улс төр, эдийн засаг, дэд бүтцийн салбар дахь хамтын ажиллагааны өнөөгийн байдал, тулгамдсан асуудлуудын талаар Оросын эрдэмтэн, судлаачдын судалгааны үр дүнд тулгуурлан ОХУ-аас Монголд хандах хандлага, түүнчлэн Монголоос Орост хандах хандлагыг судлан шинжлэх явдал хоёр орны цаашдын харилцаа, хамтын ажиллагааг тандан судлах, үйл явдлын өрнөлтийг баримжаалахад чухал ач холбогдолтой юм. Монголын улс төр, нийгэм, эдийн засаг, гадаад харилцаа, соёл, боловсрол, шинжлэх ухаан болон хоёр орны харилцааны хөгжил, өнөөгийн түвшин, ололт, бэрхшээл зэрэг олон асуудлыг дагнан судалсан, шинэ хандлагаар үнэлэн дүгнэсэн Оросын эрдэмтдийн эрдэм судлалын бүтээлүүд нь Оросын Монголын талаар явуулах геостратегийн бодлогын судалгаа болохын хамт төрийн бодлогодоо нөлөөлж, тэр нь эргээд Монгол Улстай харилцах бодлого, чиглэл болох талтай. Тиймээс энэ төрлийн судалгаа нь хоёр орны харилцааны судалгааны нэг судлагдахуун болох боломжтой юм.

15 В.А.Родионов. Монголия и ШОС: сотрудничество на расстоянии.// Известия Уральского Федерального университета. Сер.2. 2012. №4 (108)6 V6244-2506

**Оросын эрдэмтдийн бүтээлүүдийн
тойм жагсаалт:**

Ном:

1. Г.С.Яскина. Монголия и внешний мир. М. ИВРАН. 2002. 370с.
2. М.Б. Регионы России в торгово-экономическом сотрудничестве с Монголией. 2009. 168 с.
3. В.В.Грайворонский. “Реформы в социальной сфере современной Монголии”. Москва. 2007. 252с.
4. Г.С.Яскина. История Монголии. XX век. Москва. 2007. 448с.
5. С.Г.Лузянин. Монголия, которую мы почти потеряли. С.Г.Лузянин. Восточная политика Владимира Путина. Возвращение России на Большой Восток (2004-2008 гг.). М. АСТ: Восток-Запад. 2007.
6. С.Г.Лузянин. Россия и Китай в Евразии. Москва. 2009. 282с.
7. М.И.Гольман. Современная Монголия в оценках западных авторов. Москва. 2009. 192с.
8. А.С.Железняков. Монгольский полюс политического устройства мира. Москва. 2009. 272с.
9. В.В.Грайворонский. Изменения в уровне жизни населения Бурятии (Россия), Монголии и Внутренней Монголии (Китай) в конце XX – начале XXI вв. Лос-Анджелас-Улаанбаатар. 2014. 284с.
10. Е.В.Бойкова. Российские военные исследователи Монголии (вторая половина XIX — начало XX века). Москва. 2014. 264с.
11. А.С.Железняков. Монгольская цивилизация. История и современность. Теоретическое обоснование атласа. Москва. 2016. 288с.
12. В.В.Грайворонский. Монголия в начале XXI века: политика, экономика, общество. Москва. 2017. ИВРАН. 351с.
13. Л.Болд. С.К.Калмыков. Монголия-Россия: особенности политических процессов. Улаанбаатар. 2017. 293с.
14. Родионов В.А. Россия и Монголия: новая модель отношений в начале XXI века. - Улан-Удэ: Изд-во БНЦ СО РАН, 2009. - 228 с.
15. В.А.Родионов. Политический процесс в Монголии в условиях постсоциалистической трансформации. Улан-Удэ. 2018. 339с.
16. М.И.Гольман. Монголия глазами монголоведа (60–70-е гг. XX века). Москва. 2019. 288с.

Өгүүллийн эмхэтгэл:

1. Глобализация и Монгольский мир. Улан-Удэ. 2010. 387с.
2. Россия и Монголия на пути стратегического партнерства. Москва-Улаанбаатар. 2011.437с.

3. Социально-политические процессы и ценности в условиях глобализации : [сб. ст.] / под ред. А. С. Железнякова и З. П. Яхимович. - М. : Новый хронограф, 2012. - 520 с.: ил. - ISBN 978-5-94881-194-9. I. Железняков, А. С., ред.
4. Место России и Монголии в современной региональной конфигурации. М.2012. 85с.
5. Современные российско-монгольские отношения: модели и сценарии. Улан-Удэ. 2013. С.247
6. Россия, Китай и Монголия: вместе навстречу вызовам современности. Москва, 2013, 224 с.
7. Россия-Монголия. 100 лет дипломатического сотрудничества. Улан-Удэ. 2013. 423с.
8. «Я рад, что стал монголоведом.» К 85-летию С.К. Рощина. Москва; Улаанбаатар, 2015, 296 с.
9. Монгольский мир в условиях взаимодействия России Восточной Азии в XX-XXI вв. Улан-Удэ. 2017. 203с.

Өгүүлэл:

1. Яскина Г. Российско-Монгольское партнерство в первом десятилетии нового века.//Проблемы Дальнего Востока. №6, 2006. Стр. 15-24
2. И.Г. Аюшиева. Современная концепция внешней политики Монголии – Попытка преодоления буферного характера государственности. // Вестник Томского государственного университета. 2008. №316.
3. С. Якушев. Монголия в современной системе международных отношений. //Мировая экономика и международные отношения, 2010, № 8, с. 109–115. DOI: 10.20542/0131-2227-2010-8-109-115
4. В.В.Грайворонский. Концепция внешней политики Монголии. // Проблемы Дальнего Востока. 2012. №2. С.56-59.
5. В.А.Родионов Сравнительный анализ политических систем России и Монголии.// Официальный сайт ИС РАН. - 2008. URL:<http://www.isras.ru/publ.html?id=615>
6. В.А.Родионов. Монголия, которую мы не знали. – Полис. Политические исследования. 2011. № 4. С. 185-189
7. В.А.Родионов. Монголия и ШОС: сотрудничество на расстоянии.// Известия Уральского Федерального университета. Сер.2. 2012. №4 (108)6 V6244-2506
8. В.А.Родионов. Национальная безопасность Монголии в контексте отношений с Россией. //Власть. 2013. №2. С.137-140.
9. Родионов В. А. Политический процесс в постсоциалистической Монголии: формальные институты и неформальные практики // Власть. 2015. Том. 23. № 2. С. 76-81.

10. Родионов В. А. Монголия на рубеже XX-XXI вв.: случай постсоциалистической трансформации // Вестник Института социологии. 2016. № 18. С. 138-159.
DOI: <https://doi.org/DOI: 10.19181/vis.2016.18.3.418>
11. Родионов В. А. Монголия в конце 1980-х гг.: начало постсоциалистической трансформации // Власть. 2016. Том. 24. № 5. С. 156-160.
12. Родионов В. А. Фактор Далай-ламы XIV в современных монголо-китайских отношениях // Власть. 2017. Том. 25. № 9. С. 153-157.
13. Родионов В. А. Партийные фракции в политическом процессе современной Монголии // Власть. 2017. Том. 25. № 1. С. 72-76.
14. В.А.Родионов. Политический процесс в Монголии сквозь призму электоральных циклов.// Власть. 2019. №1. С.273-279.
15. В.А.Родионов. Российские ресурсы «мягкой силы» в Монголии: текущее состояние и потенциал использования. //Власть. 2020. №2. С.283-291.
16. Родионов В. А., Нямдолжин А. Политический образ Владимира Путина в Монголии // Власть. 2021. Том. 29. № 1. С. 30-36.
DOI: <https://doi.org/10.31171/vlast.v29i1.7862>
17. М.И. Гольман. Президентские выборы в Монголии. // Седьмые востоковедные чтения БГУЭП. Иркутск. 2013. С.238-245.
18. В.Б.Базаров. Внешнеполитический курс Монголии в XXI в.//Власть. 2016. Том 24 № 10. С. 83-87.
19. И.Ю.Фролова. Перспективы трёхстороннего сотрудничества России, Китая и Монголии. // Проблемы национальной стратегии № 6(45) 2017. С.84-102.
20. И.Г. Аюшиева. «Третий сосед» Монголии как идейно-политический концепт. // Вестник Томского государственного университета. 2017. № 420. С. 125–130. DOI: 10.17223/15617793/420/17
21. Т.Н. Литвинова, А.С.Железняков. Взаимное восприятие образов России и Монголии в контексте трансквилизационного взаимодействия. // Социологические исследования № 5, 2019. С.129-138.
22. А.Б.Базаров. Анализ развития экономики Монголии по видам экономической деятельности. // Вестник Бурятского научного центра Сибирского отделения Российской Академии Наук. 2019. 1 (33), 198-204с.
23. А.В. Михалев. Символы советского присутствия в постсоциалистической Монголии. // Политическая наука, 2020. № 2. С.126-142
24. Б.Г. Санеев, С.П.Попов, Д.В. Максакова. Газификация Монголии:Возможности многостороннего сотрудничества. Работа выполнена по гранту РФФИ “18-510-94006 МОКНМ_а”. «Энергетическая политика» №3(145), март 2020
25. В.О.Намжилова. Российско-монгольские торговоэкономические отношения: дальневосточные перспективы. Регионалистика. 2021. Том 8. №1. С.29-38.